

ข้อคิดเห็นบางประการ เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือ ของญี่ปุ่น ต่อประเทศไทย

โดย ชุนทอง อินทร์ไทย

ศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ประเทศญี่ปุ่น

เมื่อครั้งที่นายกรัฐมนตรีนาคาโซเนะของประเทศญี่ปุ่นเดินทางมาเยือนประเทศไทยเป็นทางการเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม 2526 นี้ ได้เสนอให้เงินกู้แก่ประเทศไทยเป็นจำนวนเงิน 67,330 ล้านบาท (ประมาณ 6,700 ล้านบาท) พร้อมกับโครงการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าอีกหลายโครงการ รวมทั้งจะให้ทุนแก่เยาวชนไทยไปศึกษาและพำนักรอยู่ในญี่ปุ่นเป็นเวลาประมาณหนึ่งเดือนอีกปีละ 150 คน เป็นเวลา 5 ปี นับตั้งแต่ปี 2527 เป็นต้นไป

ทำไมญี่ปุ่นจึงให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย รายการช่วยเหลือโดยทั่วไปเป็นอย่างไรบ้าง ใครเป็นผู้ได้รับเงินช่วยเหลือนี้อย่างแท้จริง ประเทศไทยเป็นฝ่ายรับจากญี่ปุ่นแต่เพียงฝ่ายเดียวหรือ ผลกระทบกระเทือนต่อประเทศไทยในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของการรับความช่วยเหลือมีอย่างไรบ้าง ปัญหาเหล่านี้คงเป็นที่สนใจของคนไทยเราไม่น้อย เพื่อช่วยคลี่คลายคำถามเหล่านี้ได้บ้าง ผู้เขียนได้พยายามรวบรวมข้อมูลและข้อคิด

เห็นมาเสนอต่อท่านผู้อ่านซึ่งอาจจะ
เป็นประโยชน์แก่การปรับปรุงความ
สัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นใน
อนาคตได้บ้าง

1. ทำไม ญี่ปุ่น จึง ให้ความช่วยเหลือแก่ ประเทศไทย

ความสัมพันธ์ระหว่าง
ญี่ปุ่นกับไทยมีประวัติอันยาวนานนับ
ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย โดยญี่ปุ่นส่ง
สินค้าต่าง ๆ เช่น ดาบ หยก เกราะ
ทองแดง กำมะถัน พัดและเครื่องลง
รัก มาแลกกับไหม ด้าย ผ้าดอก
เครื่องเหล็ก เครื่องกระเบื้องของ
ไทย⁽¹⁾ การค้าในสมัยกรุงศรี
อยุธยาที่ราบรื่นเรื่อยมาจนถึงยุค
ญี่ปุ่นปิดประเทศในสมัยพระเจ้า
ปราสาททอง จากนั้นความสัมพันธ์ของ
ทั้งสองประเทศได้รื้อฟื้นขึ้นอีกครั้ง
หนึ่งหลังการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองเมจิ คือ เมื่อเริ่มรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัว ในสมัยนี้มีบันทึกไว้ว่า รัฐบาล
ญี่ปุ่นได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาอบรมการ
เลี้ยงไหม นับได้ว่าเป็นการริเริ่ม
ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย
เป็นครั้งแรก

ความสัมพันธ์ระหว่าง
ญี่ปุ่นกับไทยอยู่ในฐานะปกติจน
กระทั่งเกิดเหตุการณ์เมื่อวันที่ 8
ธันวาคม 2484 เมื่อทหารญี่ปุ่นบุกเข้า
ยึดภาคใต้ของประเทศไทยอย่างไม่

คาดฝัน ภายใต้อำนาจ “วงศ์ไพบูลย์
ที่ยิ่งใหญ่แห่งเอเชียบูรพา” ในเช้าวัน
นั้น ทหารและเยาวชนที่รักชาติของ
ไทยในเขตภาคใต้ได้ระดมกำลังเข้า
ต่อต้านผู้รุกรานจนต้องเสียสละ
ชีวิตรวมกันถึง 72 คน⁽²⁾ พร้อมกัน
นั้นญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเสนอขอให้ทหาร
ญี่ปุ่นใช้เมืองไทยเป็นเส้นทางเดิน
ผ่านไปทำการสู้รบในพม่าและ
อินเดีย ผลที่สุจริตรัฐบาลไทยต้องยอมทำ
ตามคำขอร้องแค้นขบถของญี่ปุ่น
ทำให้การรบพุ่งสิ้นสุดลงในเวลาอัน
สั้น การตัดสินใจของรัฐบาลไทยที่
ไม่ใช่กำลังคัดค้านการบุกรุกของ
ญี่ปุ่นมีผลทำให้ประเทศไทยได้รับความ
เสียหายจากญี่ปุ่นน้อยกว่า
ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคนั้น แต่ก็มีผล
ทำให้ญี่ปุ่นสามารถยึดครองเมือง
ไทยไว้หลายปี นอกจากนั้นยังบังคับ
ยืมเงินจากรัฐบาลไทยเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย
ของกองกำลังของญี่ปุ่นที่มาประจำ
อยู่ในประเทศ มีผลทำให้เกิดภาวะ
เงินเฟ้ออย่างรุนแรงในช่วง
สงคราม ความไม่พอใจของคนไทยที่มี
ใจรักชาติต่อการกระทำของกอง
กำลังทหารของญี่ปุ่นก็มีมากขึ้น และได้
ร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่นด้วยรูปแบบ
ต่าง ๆ เช่น ขบวนการ “เสรีไทย”
เป็นต้น นี่แสดงว่าในอดีตคนไทย
เคยมีความรู้สึกเป็นอริต่อญี่ปุ่นมา
ก่อน การคบกับญี่ปุ่นในระยะปัจจุบัน
จึงหลีกเลี่ยงความรู้สึกขมขื่นที่เคย
ปรากฏในอดีตไม่ได้

เมื่อสงครามโลกครั้งที่
สองสิ้นสุดลง สิ่งที่ญี่ปุ่นจำเป็น

ต้องทำก็คือการชดเชยเงินกู้ที่บังคับ
ยืมในระหว่างสงคราม ในระยะ
แรก ๆ ญี่ปุ่นพยายามบ่ายเบี่ยงที่จะ
ไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีแต่หลังจาก
เจรจากันอยู่นาน ผลที่สุดญี่ปุ่น
ก็ยอมชดเชยเงินกู้เป็นมูลค่า 15,000
ล้านเยน (คิดเป็นเงินไทยประมาณ
800 ล้านบาท) โดยการมอบให้เป็น
สิ่งของและเงินปอนด์ในปีพ.ศ. 2498
และ 2505⁽³⁾

ในระยะหลังสงคราม
การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นได้ขยาย
ตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือการ
ส่งออกของไทยไปยังญี่ปุ่นได้เพิ่ม
ขึ้นจาก 888 ล้านบาทในปี 2502
เป็น 21,704 ล้านบาทในปี 2524
ส่วนการนำเข้านั้นยังเพิ่มขึ้นรวดเร็ว
มากกว่า กล่าวคือจาก 2,256
ล้านบาทในปี 2502 เป็น 52,521
ล้านบาทในปี 2524 ในขณะเดียวกัน
การขาดดุลการค้าของไทยต่อ
ญี่ปุ่นก็มีติดต่อกันมาทุกปีจนตก
30,817 ล้านบาทในปี 2524 จึง
อาจกล่าวได้ว่าถึงแม้ประเทศไทยจะ
ไม่ใช่คู่ค้ารายใหญ่ของญี่ปุ่น แต่เมือง
ไทยเป็นแหล่งแสวงหาเงินตราต่างประเทศ
ที่สำคัญของญี่ปุ่น ดังนั้นจึง
ต้องให้ความสนใจต่อประเทศไทย
เป็นพิเศษ

ในด้านการเมือง ผู้นำ
ของประเทศไทยมีอุดมการณ์ทาง
การเมืองคล้ายกับของญี่ปุ่นทำให้
สามารถเข้าใจกันได้ดี อีกประการหนึ่ง
ในระยะหลังปัญหาการเมืองสากล
ในภูมิภาคนี้ได้ทวีความรุนแรงและ

สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เมืองไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มอาเซียนซึ่งญี่ปุ่นให้การสนับสนุนอยู่ เพราะมีพรมแดนติดต่อกับอินโดจีน ท่ามกลางความผันผวนทางการเมืองสากลเช่นนี้ อาจเกิดปัญหาพรมแดนจนกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้กลุ่มอาเซียนทั้งมวลทรุดลงจนกระทบกระเทือนถึงความอยู่รอดของเศรษฐกิจของญี่ปุ่นก็ได้ โดยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่ญี่ปุ่นจะต้องให้ความสนใจต่อสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยทั้งในด้านภายในและต่างประเทศด้วยเหตุผลดังกล่าวญี่ปุ่นจึงสนใจให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่อประเทศไทย

ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอยู่ภายใต้โครงการที่เรียกว่า “เงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของรัฐบาล” (ODA ย่อจาก Official Development Assistance) ซึ่งเป็นเงินที่รัฐบาลญี่ปุ่นจัดสรรงบประมาณพิเศษไว้เพื่อช่วยเหลือประเทศที่กำลังพัฒนา ตามหลักการของประเทศที่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือหรือที่เรียกว่า DAC (Development Assistance Committee) คือ ประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นจะต้องจัดงบประมาณเพื่อใช้ในกิจการ ODA ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 0.7 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) ของตน แต่ของญี่ปุ่นนั้นยังอยู่ในระดับต่ำกว่าเป้าหมายมาก กล่าวคือ ร้อยละ 0.20, 0.23 และ

0.21 ในปี พ.ศ. 2515, 2518 และ 2520 ตามลำดับ แต่กลับลดลงมาเป็นร้อยละ 0.28 ในปี พ.ศ. 2525 ในขณะที่อัตราของประเทศ DAC โดยเฉลี่ยมีอยู่ร้อยละ 0.35 ของ GNP ในปี พ.ศ. 2524 อย่างไรก็ตาม ยอดเงิน ODA ของญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นมากกว่าสองเท่าตัวในระยะเวลา 5 ปี กล่าวคือจาก 1,424 ล้านดอลลาร์ในปี 2520 มาเป็น 3,170 ล้านดอลลาร์ในปี พ.ศ. 2524⁽⁴⁾

เมื่อพิจารณาส่วนประกอบของเงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (ODA) ของรัฐบาลญี่ปุ่นในระยะ 5 ปี ระหว่างปี 2520 ถึงปี 2524 จะเห็นได้ว่ายอดเงินช่วยเหลือทั้งหมดมี 12,751 ล้านดอลลาร์ ในจำนวนนี้เป็นเงินให้กู้ถึงร้อยละ 46.5 เงินบำรุงองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ ธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียรวมกันคิดเป็นร้อยละ 32.77 ของยอดเงินช่วยเหลือทั้งหมด ส่วนเงินที่ให้เปล่าจริง ๆ มีเพียงร้อยละ 20.73⁽⁵⁾ เมื่อเทียบกับประเทศในกลุ่ม DAC อื่น ๆ ญี่ปุ่นนิยมให้ความช่วยเหลือโดยตรงมากกว่าจะให้ผ่านองค์การสากล เพราะสามารถควบคุมเงินช่วยเหลือและอาจกำหนดเงื่อนไขในการให้เงินช่วยเหลือได้มากกว่า

อย่างไรก็ตาม แม้จะให้เงินช่วยเหลือผ่านองค์การสากลก็ตาม ญี่ปุ่นก็ยังมีทางเข้าควบคุมหรือรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ได้

กล่าวคือโดยทั่วไปองค์การนานาชาติจะรับบุคคลเข้าทำงานตามโควตาของแต่ละสัญชาติซึ่งกำหนดตามสัดส่วนของเงินบำรุงของแต่ละประเทศให้แก่องค์กรเหล่านั้น ในเมื่อญี่ปุ่นจ่ายเงินบำรุงมากกว่าประเทศในโลกที่สาม คนญี่ปุ่นจึงมีโอกาสเข้าทำงานในองค์การนานาชาติได้มากกว่า ถึงแม้ว่าคุณภาพของผู้สมัครจะเท่ากันก็ตาม เมื่อคนญี่ปุ่นเข้ามาทำงานได้มากนอกจากเขาจะได้เงินเดือนสูงตามฐานะในองค์กรดังกล่าวแล้ว ยังมีโอกาสได้ตำแหน่งไปสู่ตำแหน่งสูงจนสามารถควบคุมการบริหารหรือนโยบายขององค์กรเหล่านั้นได้ด้วย ดังจะเห็นได้จากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียที่มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงมะนิลานั้น คนญี่ปุ่นเท่านั้นที่มีโอกาสได้เป็นประธานของธนาคารเพราะประเทศญี่ปุ่นออกเงินช่วยก่อตั้งธนาคารนี้มากที่สุด

สำหรับเงินให้กู้นั้นไม่ใช่เป็นเงินช่วยเหลือแบบให้เปล่าเพราะลูกหนี้ต้องใช้คืนทั้งดอกเบี้ยและเงินต้น แต่ที่เรียกว่าเป็นเงินช่วยเหลืออย่างหนึ่งนั้นก็เพราะเป็นเงินกู้ที่เก็บอัตราดอกเบี้ยต่ำ ส่วนมาราว 3% ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยในท้องตลาดและต่ำกว่าอัตราเงินเพื่อซึ่งธนาคารโดยทั่วไปจะไม่ยอมให้กู้ นอกจากนั้นยังมีระยะปลอดหนี้ 10 ปี และผ่อนส่งคืนเงินต้นในราว 30 ปี เงินกุดังกล่าวนั้นประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีความต้องการกู้มาพัฒนา

เศรษฐกิจตามโครงการต่าง ๆ เพราะกำลังงบประมาณของรัฐบาลและเงินสะสมภายในไม่เพียงพอที่จะเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจของตน ในบางประเทศแม้จะมีงบประมาณอยู่บ้างก็เอาไปใช้ในการป้องกันประเทศเสียในอัตราสูง จึงต้องคอยพึ่งญี่ปุ่นเมื่อจำเป็นต้องพัฒนาประเทศในด้านอื่น

ประเทศญี่ปุ่นเองก็สามารถหาผลประโยชน์ของตนจากเงินกู้นี้ได้ เช่น จากการขายเครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์ในการพัฒนา ถ้าไม่มีเงิน กู้ก็ไม่มีเงิน สิ่งซื้อสินค้าประเภทนี้จากญี่ปุ่นจึงอาจกล่าวได้ว่าการให้เงินกู้เป็นการส่งเสริมการส่งออกของญี่ปุ่นโดยตรง ตัวอย่างเช่น เงินกู้ที่นำไปใช้สร้างถนนก็ช่วยทำให้ญี่ปุ่นขายรถยนต์ได้มากขึ้น ถ้าไม่มีถนนการใช้รถยนต์ก็ย่อมมีน้อยลงเงินที่นำไปใช้ในการติดตั้งไฟฟ้าในชนบทก็อาจช่วยให้ญี่ปุ่นขายวิทยุ โทรทัศน์ และเครื่องไฟฟ้าชนิดอื่น ๆ ได้มากยิ่งขึ้น ถ้ามองในระยะยาวเมื่อประเทศที่ได้รับเงินกู้มีเศรษฐกิจดีขึ้นในอนาคตโอกาสที่จะสั่งซื้อสินค้าจากญี่ปุ่นก็ย่อมจะมีมากขึ้น นี่เป็นเป้าหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งในการให้เงินช่วยเหลือประเภทนี้ของรัฐบาลญี่ปุ่น

สำหรับเงินช่วยเหลือแบบให้เปล่านั้น รัฐบาลญี่ปุ่นทำสัญญากับรัฐบาลของประเทศที่ขอความช่วยเหลือโดยมีข้อผูกมัดที่แน่นอนหลายประการ เช่น ถ้าเป็นการก่อสร้างถาวรวัตถุ (เช่น โรง

พยาบาลหรือสร้างสะพาน) จะต้องให้บริษัทของญี่ปุ่นเป็นผู้จัดทำนับตั้งแต่การออกแบบ ก่อสร้างและติดตั้งอุปกรณ์ โดยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์และเครื่องมือ เครื่องจักรที่ใช้ในการก่อสร้างจากญี่ปุ่น เป็นการช่วยการส่งออกของบริษัทเอกชนของญี่ปุ่น ทำให้คนญี่ปุ่นมีงานทำ เงินที่ใช้ในโครงการเกือบทั้งหมดจึงกลับคืนสู่ญี่ปุ่น ถ้าเป็นโครงการที่ดำเนินติดต่อกันในระยะยาว เช่น โครงการฝึกอบรมช่างเทคนิค รัฐบาลที่รับความช่วยเหลือต้องรับผิดชอบในการออกค่าใช้จ่ายของผู้เชี่ยวชาญหรือพนักงานตลอดจนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานอื่น ๆ

นอกจากการให้ความช่วยเหลือในด้านการเงิน ญี่ปุ่นยังให้ทุนแก่ข้าราชการ พนักงานในองค์กรรัฐวิสาหกิจและบริษัทเอกชน นักหนังสือพิมพ์ และเยาวชนอื่น ๆ ไปฝึกงานหรือดูงานในประเทศญี่ปุ่น ผู้ที่ไปดูงานในญี่ปุ่นอาจจะเกิดความประทับใจต่อความเจริญและวัฒนธรรมของญี่ปุ่น อันมีผลต่อการส่งเสริมภาพพจน์ของญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังได้มีโอกาสคุ้นเคยกับการใช้เครื่องมือเครื่องจักรของญี่ปุ่น เมื่อกลับไปยังประเทศของตนถ้าอยู่ในฐานะผู้ตัดสินใจที่จะสั่งซื้อเครื่องมือเครื่องจักรมาใช้ ย่อมจะตัดสินใจซื้อของญี่ปุ่นที่ตนมีความคุ้นเคยในการใช้อยู่ นี่ก็เป็นวิธีการอีกอย่างหนึ่งที่เป็นการส่งเสริมการส่งออกของญี่ปุ่นโดยทางอ้อม

การให้ทุนการศึกษาไปเรียนในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันศึกษาอื่น ๆ ของญี่ปุ่น โดยหลักการก็เป็นการพัฒนาบุคคลเพื่อยกระดับวิชาการของประเทศที่ส่งนักศึกษาไปเรียนในญี่ปุ่น ในขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน อย่างน้อยก็ทำให้มีคนที่อื่นรู้ภาษาญี่ปุ่นมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการติดต่อกันในวันข้างหน้าในด้านธุรกิจและด้านอื่น ๆ

ในระยะหลังนี้ผู้นำของญี่ปุ่นได้เห็นความสำคัญในบทบาทของศิษย์เก่าจากญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น ถ้าปฏิบัติต่อศิษย์เก่าเหล่านี้ไม่เหมาะสมก็อาจจะกลายเป็นผู้เคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นดังที่เคยปรากฏมาเมื่อสิบกว่าปีก่อน⁽⁶⁾ แต่ถ้าปฏิบัติด้วยท่าทีที่เหมาะสมก็จะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น ดังนั้นในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา รัฐบาลญี่ปุ่นจึงสนใจความเป็นไปของศิษย์เก่าจากญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก เช่น ตั้งผู้แทนมากอยให้ความดูแลโดยประจำอยู่ที่สถานทูต เชิญศิษย์เก่าไปเยือนญี่ปุ่นและรัฐบาลญี่ปุ่น เพิ่งมีมติออกมาให้บริษัทญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศกลุ่มอาเซียนรับศิษย์เก่าจากญี่ปุ่นเข้าทำงานในบริษัทของตนให้มากขึ้นนับตั้งแต่ปี 2526 เป็นต้นไป

การให้ความช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่นนี้ยังมีผลในด้านจิตใจของคนญี่ปุ่น กล่าวคือทำให้คนญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นผู้ให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองอยู่ในฐานะสูง

ส่งกว่าชาวเอเชียชาติอื่น ๆ ในฐานะที่เป็นผู้รับความช่วยเหลือ⁽⁷⁾ รัฐบาลของญี่ปุ่นเองก็เอาความช่วยเหลือนี้มาใช้เป็นประเด็นในการเลือกตั้ง⁽⁸⁾ โดยปกติชาวญี่ปุ่นคิดว่าชนชาติญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่มีเอกลักษณ์ในประเทศญี่ปุ่นมีคนเพียงชนชาติเดียวเท่านั้น ไม่เหมือนกับในประเทศอื่น ๆ ที่ยอมรับว่ามีคนหลายชนชาติอยู่ในประเทศของตน โดยเหตุนี้คนญี่ปุ่นจึงคิดว่าชนชาติของตนเป็นชนชาติที่เฉลียวฉลาดและมีความขยันขันแข็งจึงทำให้เศรษฐกิจ

กิจของญี่ปุ่นเจริญดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยิ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้มีฝรั่งเขียนหนังสือยกย่องญี่ปุ่นว่า “ญี่ปุ่นเป็นที่หนึ่ง” จึงทำให้คนญี่ปุ่นโดยทั่วไปปักใจว่าชนชาติของตนมีความสามารถล้ำเลิศเหนือกว่าชนชาติอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น ในปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับ “คนญี่ปุ่น” จึงเป็นที่แพร่หลายทั้งภายในญี่ปุ่นและต่างประเทศ ดังนั้นการเน้นนโยบายการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่นจึงเป็นการเสริมภาพพจน์ของคนญี่ปุ่นในเชิงจิตวิทยาอยู่ด้วย

2. ปริมาณความช่วยเหลือของญี่ปุ่นที่ให้แก่ประเทศไทย⁽⁹⁾

ในระยะหลังนี้ประเทศไทยได้รับ “เงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา” (ODA) ของรัฐบาลญี่ปุ่นมาก ทั้งในแง่สัดส่วนและปริมาณเงิน กล่าวคือ ในปี 2523 ได้รับร้อยละ 9.7 ของ ODA ของญี่ปุ่น คิดเป็นเงินประมาณ 320 ล้านดอลลาร์และในปี 2524 ได้รับร้อยละ 9.5 ของ ODA คิดเป็นเงินประมาณ 300 ล้านดอลลาร์ ประเทศที่ได้รับ ODA ของญี่ปุ่นมากที่สุดก็คือ อินโดนีเซีย คือได้รับร้อยละ 17.9 ในปี 2523 และร้อยละ 13.3 ในปี 2524⁽¹⁰⁾ เงิน ODA ที่ประเทศไทยได้รับจากญี่ปุ่นมีอัตราถึงราวครึ่งหนึ่งของเงิน ODA ที่ไทยได้รับจากประเทศต่าง ๆ รวมกัน กล่าวคือคิดเป็นร้อยละ 45.8, 45.3 และ 52.7 ในปี พ.ศ. 2522, 2523 และ 2524 ตามลำดับ⁽¹¹⁾ นับว่าประเทศไทยต้องพึ่งพาญี่ปุ่นมากในแง่การเงินโดยเฉพาะเงินกู้ ซึ่งจะเห็นได้ชัดตามรายละเอียดในตาราง 1.1

ตาราง 1.1

โครงการเงินช่วยเหลือแบบให้เปล่าที่สำคัญของญี่ปุ่นต่อประเทศไทย

พ.ศ. 2516 ถึง 2525⁽¹²⁾

เดือน/ปีที่ลงนามสัญญา		โครงการ	ยอดเงิน(ล้านบาท)
มีนาคม	2516	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า	163
มิถุนายน	2517	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า	790
สิงหาคม	2520	สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน(ขอนแก่น)	1,000
ตุลาคม	2521	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	1,300
กรกฎาคม	2522	ศูนย์สงเคราะห์เยาวชน	1,000
กรกฎาคม	2522	โครงการขยายมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	2,300
พฤศจิกายน	2522	ศูนย์พัฒนาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง(สงขลา)	800
กรกฎาคม	2523	โรงพยาบาลมหาราช(นครศรีธรรมราช)	1,600
กรกฎาคม	2523	ศูนย์สงเคราะห์เยาวชน	1,900
มกราคม	2524	โครงการก่อสร้างเขื่อนขนาดเล็ก	1,000
มิถุนายน	2524	วิทยาลัยพยาบาล(มหาสารคาม)	1,860
มิถุนายน	2524	โรงพยาบาลมหาราช	2,000
มิถุนายน	2524	ศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเล(บางแสน)	2,300
มิถุนายน	2525	โครงการก่อสร้างศูนย์วิจัยอบรมการปลูกป่า	2,000
มิถุนายน	2525	โครงการออกอากาศของมหาวิทยาลัยสุโขทัย	1,765
มิถุนายน	2525	ศูนย์ฝึกอบรมการค้า	1,500
รวมยอดเงินช่วยเหลือตั้งแต่ ปี 2514 ถึง 2525 เป็นจำนวนเงิน			32,700

นอกจากนั้นก็ยังมีการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าในด้านวัฒนธรรมอีกประมาณ 350 ล้านเยน และความช่วยเหลือในเรื่องปุ๋ยและอุปกรณ์ในทางการเกษตรอีกประมาณ 15,600 ล้านเยน ในช่วงปี 2520 ถึง 2525⁽¹³⁾

นอกจากโครงการช่วยเหลือแบบให้เปล่าแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นยังให้เงินกู้เป็นเงินเยนโดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำอีกรวม 10 ครั้งตั้งแต่ปี 2511 ถึงปัจจุบัน ยอดเงินรวมกันเป็น 451,470 ล้านเยน (ประมาณ 45,000 ล้านบาท)⁽¹⁴⁾ ครั้งสุดท้ายเป็นเงิน 67,330 ล้านเยน เมื่อนายกรัฐมนตรีนาทาโซะเข้ามาเยือนเมืองไทยเมื่อคราวที่แล้ว ตามยอดเงินที่กล่าวมานี้อัตราของเงินช่วยเหลือแบบให้เปล่ามีอยู่เพียงร้อยละ 10 ส่วนเงินกู้มีอยู่ถึงร้อยละ 90 นี่เป็นการชี้ให้เห็นถึงลักษณะความช่วยเหลือของญี่ปุ่นที่ชัดเจนอีกอย่างหนึ่งที่ญี่ปุ่นเป็นนายธนาคารผู้ใจดีมากกว่านักบุญ

นอกจากเงินช่วยเหลือและเงินกู้แล้ว ญี่ปุ่นยังให้ความร่วมมือในการยืดยะเวลาในการส่งชำระเป็นเงิน 1,373 ล้านดอลลาร์ (ยอดเมื่อสิ้นปี 2524) และเงินลงทุนจนถึงปี 2524 เป็นเงิน 427 ล้านบาท⁽¹⁵⁾ นักวิชาการญี่ปุ่นบางคนถือว่าเงินลงทุนต่างประเทศนี้เป็นเงินช่วยเหลือด้วย เพราะรัฐบาลญี่ปุ่นต้องให้การค้ำประกันแก่บริษัทของคนที่จะไปลงทุนในต่างประเทศ

รัฐบาลญี่ปุ่นยังให้ทุนแก่ข้าราชการตลอดจนพนักงานต่าง ๆ ของไทยไปฝึกและดูงานในญี่ปุ่น เช่น โครงการ JICA ยอดรวมเมื่อสิ้นปี 2524 มี 6,950 คน นอกจากนั้นญี่ปุ่นยังส่งนักสำรวจและผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มายังประเทศไทย เช่น ในด้านการเกษตร การอนามัย และการคมนาคมสื่อสารอีก ยอดรวมจนถึงสิ้นปี 2524 มี 4,106 คน⁽¹⁶⁾ ในปี 2497 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ก่อตั้งทุนการศึกษาที่เรียกว่า “ทุนมอมบุซโซ” เพื่อให้นักศึกษาจากต่างชาติไปเรียนที่ญี่ปุ่น นับตั้งแต่ก่อตั้งทุนจนถึงปัจจุบันมีนักศึกษาจากประเทศไทยไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยในประเทศญี่ปุ่นประมาณ 600 คน และนับตั้งแต่ปีการศึกษา 2527 เป็นต้นไปญี่ปุ่นจะเพิ่มทุนนี้ให้จากปีละ 30 คนในปัจจุบันเป็นปีละ 80 คน⁽¹⁷⁾ ส่วนผู้ที่ไปศึกษาโดยทุนส่วนตัวนั้นจะสามารถทำงานได้ภายในอาทิตย์ละ 20 ชั่วโมง นับตั้งแต่กรกฎาคม 2526 นี้⁽¹⁸⁾

ในภาคเอกชนก็มีองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือในทางวิชาการ เช่น “สถาบันส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น” เป็นต้น ในปี 2526 นี้ องค์กรร่วมมือทางการเกษตรสากลของญี่ปุ่นได้คัดชาวนาไทยจริง ๆ จำนวน 10 คน (ส่วนมากจบเพียงประถมปีที่ 4) ไปฝึกงานในครอบครัวของเกษตรกรของญี่ปุ่นอยู่เป็นระยะราว 6 เดือน นับว่าเป็นความร่วมมือในระดับเบื้องต้น

ที่สุด เท่าที่ผ่านมาเป็นความร่วมมือในระดับเบื้องต้น ต่อไปก็คงจะมีการร่วมมือกันทุกระดับ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็คงจะซึ่มลึกลงไปเรื่อย ๆ อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

3. ผลกระทบกระเทือนจากการรับความช่วยเหลือ

เมื่อพิจารณาอย่างตรงไปตรงมา ประโยชน์ที่ไทยได้รับจากการช่วยเหลือของญี่ปุ่นก็มีอยู่ไม่น้อย ดังเช่นประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากโครงการพัฒนาชนบทที่ได้รับเงินกู้จากญี่ปุ่น เช่น เงินกู้เพื่อใช้ดำเนินการของธนาคารสหกรณ์เพื่อการเกษตร การสร้างถนน และเขื่อนเพื่อการชลประทาน เป็นต้น นอกจากนี้ความสะดวกเนื่องจากการบริจาคอุปกรณ์การศึกษาของญี่ปุ่นก็ช่วยให้นักเรียนนักศึกษาได้หาความรู้เพิ่มขึ้น ทุนการศึกษาจากญี่ปุ่นก็ช่วยให้นักศึกษาจากไทยไปเรียนต่อที่ญี่ปุ่น ได้ความรู้ในทางวิชาการ เข้าใจวัฒนธรรมของญี่ปุ่น รู้ภาษาญี่ปุ่น และสามารถย้อนกลับมามองดูประเทศไทยด้วยสายตาที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม จะดูเพียงความช่วยเหลือที่มีมูลค่ามหาศาลจนลบลืมดูปัญหาขั้นพื้นฐานระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนั้นไม่ได้ และความช่วยเหลือนี้ก็มีผลทั้งสองด้านทั้งในแง่บวกและลบ จะมองแต่ด้านบวกอย่างเดียวโดยไม่มองด้านลบนั้นก็ไม่ถูกต้องเช่นกัน

ปัญหาหลักระหว่างไทย กับญี่ปุ่นที่น่านำมาพิจารณามีดังต่อไปนี้คือ

ประการแรก ปัญหาในเรื่อง ดุลย์การค้า เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าประเทศไทยนั้นขาดดุลย์การค้ากับญี่ปุ่นติดต่อกันมานานหลายสิบปี กล่าวคือการขาดดุลย์การค้าในปี 2503 มี 933 ล้านบาท และในปี 2524 มีถึง 30,817 ล้านบาท ในโลกนี้จะหาถูกค้าของญี่ปุ่นที่ดีเท่าเมืองไทยได้ยาก ตามหลักการค้าสากลนั้นการได้เปรียบดุลย์การค้าบางปีเป็นของธรรมดา แต่การขาดดุลย์การค้ากันเป็นจำนวนมาก ๆ ติดต่อกันมานานเช่นนี้เป็นเรื่องผิดปกติ สาเหตุที่เมืองไทยขาดดุลย์การค้ากับญี่ปุ่นมากก็เพราะเราส่งสินค้าจากญี่ปุ่นที่มีมูลค่าสูง คือ สินค้าประเภททุน เครื่องมือเครื่องจักร และสินค้าที่ใช้ในการบริโภคบางชนิด นอกจากนั้นโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็น การลงทุนร่วมกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็ยังใช้วัตถุดิบจากญี่ปุ่นเป็นส่วนมาก เมื่อการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมมีมากขึ้นก็ต้องสั่งซื้อสินค้าประเภทนี้มากยิ่งขึ้น เป็นการทำให้เมืองไทยขาดดุลย์การค้ามากขึ้น

ในขณะเดียวกันสินค้าที่ประเทศไทยส่งไปขายยังญี่ปุ่นนั้นส่วนมากเป็นสินค้าขั้นปฐมซึ่งมีราคาต่ำ ยิ่งหลังจากเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันประเทศก็กรรมยิ่งเสียเปรียบดุลย์การค้ามากยิ่งขึ้น ในขณะที่สินค้า

อุตสาหกรรมสามารถปรับราคาสินค้าของตนเองให้สูงได้สัดส่วนกับราคาน้ำมันดิบที่สูงขึ้น แต่ราคาสินค้าการเกษตรนั้นไม่สามารถที่จะปรับได้ทันกับราคาสินค้าอุตสาหกรรมและน้ำมัน โดยเหตุนี้การขาดดุลย์การค้าของประเทศโลกที่สามที่ไม่มีน้ำมันจึงมีมากขึ้น ในแง่ของเกษตรกรแต่ละคนก็ยิ่งมีความลำบากมากขึ้นในเมื่อต้องขายสินค้าของตนในตลาดภายในซึ่งมีราคาต่ำ แต่ต้องซื้อปัจจัยการผลิตที่ผลิตในต่างประเทศที่มีราคาสูงโดยเฉพาะปุ๋ยและยาฆ่าแมลงที่มีส่วนประกอบของน้ำมันอยู่ ความจริงปัญหาน้ำมันแพงไม่ได้เกิดจากการกระทำของญี่ปุ่นโดยตรงเราเพียงแต่กล่าวได้ว่าหลังวิกฤตการณ์น้ำมันสินค้าของญี่ปุ่นสามารถปรับราคาคตามน้ำมันได้ดีกว่าสินค้าของเมืองไทย นี่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยต้องเสียเปรียบดุลย์การค้ากับญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น กล่าวคือถึงแม้ว่าจะซื้อสินค้าจากญี่ปุ่นในปริมาณเท่าเดิมแต่เราต้องส่งสินค้าออกให้ญี่ปุ่นในปริมาณที่มากขึ้น

เนื่องจากสินค้าออกของไทยส่วนมากเป็นสินค้าขั้นปฐมซึ่งมีลักษณะคล้ายกับของประเทศในโลกที่สามอื่น ๆ ญี่ปุ่นจึงมีทางเลือกที่จะสั่งซื้อสินค้าประเภทนี้จากหลายประเทศ ไม่เหมือนกับสินค้าประเภทน้ำมันหรือสินค้าที่ทำด้วยเทคโนโลยีขั้นสูงซึ่งญี่ปุ่นต้องการมากกว่า แต่ไทยไม่มีสินค้าออกประ

เภทนี้ การสั่งซื้อสินค้าจากไทยจึงมีจำนวนจำกัดเท่าที่ญี่ปุ่นจำเป็นต้องซื้อเพื่อรักษาดุลย์การค้าให้อยู่ในระดับหนึ่ง นอกจากนั้นญี่ปุ่นยังมีข้ออ้างอื่น ๆ ที่จะไม่ซื้อสินค้าจากไทย เช่น คุณภาพไม่ได้มาตรฐาน มีปริมาณไม่แน่นอน และสินค้าบางอย่างมีปัญหาในเรื่องโรคและแมลง เป็นต้น

เมื่อพิจารณาดูแนวโน้มการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นจะเห็นได้ว่า ญี่ปุ่นมักจะเน้นให้ความช่วยเหลือทางด้านการเกษตร เช่น การสร้างเขื่อนชลประทาน การให้สินเชื่อแก่เกษตรกร การส่งเสริมการเลี้ยงไหม และการให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคในการปรับปรุงพันธุ์พืชและสัตว์ ตลอดจนทุ่มให้ความช่วยเหลือทางการเงิน แก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น ความช่วยเหลือดังกล่าวนั้นนอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศผู้รับความช่วยเหลือแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่ญี่ปุ่นอีกด้วย กล่าวคือประเทศญี่ปุ่นจำเป็นต้องพึ่งพาสินค้าทางการเกษตรจากต่างประเทศจำนวนมากเพื่อการบริโภคของตน ถ้ามีผู้ผลิตสินค้าที่ตนต้องการเป็นจำนวนมากหลายประเทศญี่ปุ่นก็ไม่สามารถพึ่งพาประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ การพึ่งประเทศเพียงจำนวนน้อยอาจทำให้ญี่ปุ่นได้รับความลำบากในยามวิกฤตการณ์ ตัวอย่างเช่นเมื่อรัฐบาลนิคสันออกคำสั่งไม่ยอมขายถั่วเหลืองให้ญี่ปุ่นในปี 2515 ทำให้ชาวญี่ปุ่นเดือดร้อนมากที่สุด

คนไทยเราน่าจะได้ตระหนักว่าเมืองไทยเป็นประเทศ “เอกราช” และมีศักดิ์ศรีไม่น้อยไปกว่าประเทศอื่น ไม่ควรที่จะคอย “แบมือรับ” ในสิ่งที่คนอื่นเขา “ให้” นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือในแง่มนุษยธรรมหรือความรู้พื้นฐานเท่านั้น แต่การขอความช่วยเหลือที่เป็นทางการในระยะเวลานานติดต่อกันนั้นควรที่จะตัดเสีย นอกจากจะทำให้เราเสียเกียรติแล้วยังเป็นการทำให้เราต้องคิดฟุ้งเขวอยู่เรื่อยไป ไม่มีวันเป็นตัวของตัวเอง

เพราะคนญี่ปุ่นชอบรับประทานเต้าหู้ และน้ำซึ้อวที่ทำจากถั่วเหลือง หลังจากนั้นญี่ปุ่นจึงมีนโยบายส่งเสริมการปลูกถั่วเหลืองในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก นอกจากนั้นถ้ามีการผลิตสินค้าเกษตรมากขึ้นก็จะทำให้ราคาถูกลง ญี่ปุ่นก็สามารถประหยัดเงินตราต่างประเทศได้มากยิ่งขึ้น

ปัญหาของเงินช่วยเหลือของญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับดุลย์การค้าก็คือว่าญี่ปุ่นสามารถใช้เงินช่วยเหลือ (ซึ่งความจริงก็เป็นเงินจำนวนไม่มากนัก) มาเป็นข้ออ้างว่าญี่ปุ่นก็พยายามช่วยเหลือเศรษฐกิจไทยอยู่ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเร่งรีบปรับปรุงดุลย์การค้าที่ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่ (ความจริงไทยขาดดุลย์การค้ามากกว่าเงินช่วยเหลืออยู่หลายเท่า) มองจากแง่นี้ถ้าไทยยังยอมรับความช่วยเหลือเหล่านี้อยู่ในอนาคต โอกาสที่จะขอปรับดุลย์การค้ากันจริง ๆ ก็คงจะเป็นไปได้ยาก นี่เป็นประเด็นหลักอย่างหนึ่งว่าผู้นำของประเทศไทยน่าจะได้ทบทวนเรื่องความช่วยเหลือของญี่ปุ่นอย่างแท้จริง

การขาดดุลย์การค้าต่อญี่ปุ่นเป็นเงินจำนวนมากติดต่อกันมานานหลายสิบปีเช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งปัญหาเรื่องดุลย์การชำระเงินซึ่งเศรษฐกิจไทยประสบอยู่อย่างรุนแรง ในระยะหลัง อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ต้องลดค่าของเงินบาทลงเมื่อไม่นานมานี้ และมีผลทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรงในช่วงหลัง ประชาชน

ก็พลอยเดือดร้อนอย่างสาหัสตามไปด้วย ดังนั้นปัญหาที่ผู้นำของไทยจะต้องช่วยกันขบคิดก็คือหาทางรักษาคุณยการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นให้ได้ จะเป็นนโยบายที่เหมาะสมกว่า

ปัญหาต่อไปเป็นประเด็นเกี่ยวกับด้านสังคมและวัฒนธรรม ในระยะ 20 ปีที่ผ่านมาความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นมีความลึกซึ้งมากขึ้นเรื่อย ๆ บริษัททั้งในด้านการค้าและการผลิตทางอุตสาหกรรมได้พากันมาลงทุนในไทยมากยิ่งขึ้นทำให้ชาวญี่ปุ่นมาอยู่ในเมืองไทยมากยิ่งขึ้นด้วย เนื่องจากว่าบริษัทหรือโรงงานดังกล่าวเป็นของคนญี่ปุ่น คนญี่ปุ่นจึงอยู่ในฐานะที่เป็น “นาย” ส่วนคนไทยที่เป็นพนักงานและคนงานทั้ง ๆ ที่เป็นเจ้าของประเทศ จะกลับอยู่ในฐานะเป็น “ลูกน้อง” ถึงแม้ว่าไทยและญี่ปุ่นจะมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน คนไทยในสถานะที่เป็น “ลูกน้อง” จำเป็นต้องปฏิบัติตามวิธีการทำงานและยอมรับค่านิยมขั้นพื้นฐานของคนญี่ปุ่นที่อยู่ในฐานะที่เป็น “นาย” นี่เป็นเครื่องชี้อย่างหนึ่งว่าคนไทยและญี่ปุ่นเป็น “เพื่อน” กันที่แท้จริงได้ยากเพราะไม่ได้อยู่ในฐานะเดียวกัน อันเนื่องมาจากว่ามีอำนาจทางเศรษฐกิจไม่เท่ากัน ประเทศที่เป็นเอกราชจริง ๆ ไม่ควรยอมให้คนชาติอื่นอยู่เหนือกว่าคนในประเทศของตน การให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อไทยยังเป็นการเพิ่มความรู้สึก

ของคนญี่ปุ่นว่าตนเองมีฐานะเหนือกว่าคนไทยมากยิ่งขึ้นอีก โดยปกติคนญี่ปุ่นมีความรู้สึกว่าคุณเองอยู่เหนือคนชาติอื่นในเอเชียอยู่แล้ว เมื่อประเทศในเอเชียต้องรับความช่วยเหลือจากญี่ปุ่น จึงทำให้ความรู้สึกของคนญี่ปุ่นส่วนมากมองเห็นฐานะที่สูงของตนอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

การให้ความช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่นอีกแบบหนึ่ง คืออยู่ในรูปของการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ในระยะหลังนี้ผู้นำของญี่ปุ่นทั้งในส่วนรัฐบาลและเอกชนก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนี้ จึงได้เสนอโครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมขึ้น โดยญี่ปุ่นเป็นฝ่ายออกค่าใช้จ่ายเป็นส่วนใหญ่ เช่น โครงการ “เรือเยาวชนแห่งเอเชีย” มีการคัดเลือกเยาวชนจากญี่ปุ่นและสมาชิกของประเทศในกลุ่มอาเซียน ประเทศละ 30 คนไปใช้ชีวิตร่วมกันบนเรือเป็นเวลาราว 2 เดือน โดยหวังว่าเยาวชนเหล่านี้จะมีความเข้าใจกัน มีความสนใจในเรื่องความเป็นไปของอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งคงจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในวันข้างหน้า นอกจากนั้นรัฐบาลและหน่วยงานเอกชนของญี่ปุ่นก็ให้ทุนเยาวชนจากเมืองไทยไปดูงานหรือฝึกงานในญี่ปุ่นอยู่เป็นประจำ นอกจากนั้นทางฝ่ายญี่ปุ่นยังมีการส่งเสริมให้เอาหนังไทยไปฉายในญี่ปุ่นแต่เป็นการกระทำที่อยู่ในวง

จำกัดและไม่เป็นการติดต่อกัน ยังไม่มีการเอาหนังไทยหรือศิลปไทยไปแสดงในญี่ปุ่นในเชิงธุรกิจอย่างแท้จริง นอกจากมวยไทยที่เขาเอาไปเรียกใหม่ว่า “คิกบ็อกซิ่ง” ซึ่งบางทีก็บังคับให้นักมวยไทยต้องยอม “แพ้” เพื่อเอาใจแฟนมวยญี่ปุ่นตอนหลัง ๆ คนดูจับได้จึงเสื่อมความนิยมลง จนปัจจุบันหาได้ยาก

โครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การแปลหนังสือไทยออกมาเป็นภาษาญี่ปุ่น โครงการนี้ส่งเสริมโดยมูลนิธิของเอกชน โดยให้ค่าตอบแทนแก่ผู้แปลและช่วยเหลือในการจัดพิมพ์ หนังสือที่แปลออกมาเป็นผลงานดีเด่นของนักเขียนไทยเป็นส่วนมาก นับว่าเป็นการช่วยให้ผู้อ่านของญี่ปุ่นเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศไทยดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลงานนี้ยังอยู่ในวงจำกัดในแง่เนื้อหาและประเภท ผู้แปลชาวญี่ปุ่นที่ถนัดภาษาไทยจริง ๆ ก็ยังมีอยู่น้อยมาก ปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือเมื่อแปลออกมาแล้วยังมีผู้อ่านน้อย แสดงว่าความสนใจของคนญี่ปุ่นต่อประเทศไทยนั้นยังอยู่ในระดับต่ำ

โครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่สุดอีกโครงการหนึ่งก็คือการที่นายกรัฐมนตรีนาคาโซเน่รับปากว่าจะเชิญเยาวชนจากกลุ่มอาเซียนรวมทั้งประเทศไทยด้วยประเทศละ 150 คนต่อปีไปทัศนศึกษาที่ญี่ปุ่นโดยจะให้พักอยู่เป็นเวลาประมาณหนึ่งเดือน การที่

เยาวชนของไทยจะได้มีโอกาสไปดูประเทศญี่ปุ่นนี้ จะเป็นการเปิดโอกาสให้ได้เห็นความเจริญของญี่ปุ่น และได้เข้าใจวัฒนธรรมของญี่ปุ่นจากการสัมผัสด้วยตนเอง ความจริงญี่ปุ่นนั้นนอกจากจะมีความเจริญในด้านวัตถุแล้วยังมีประเพณีและวัฒนธรรมอันเก่าแก่และมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสูงส่งของวัฒนธรรมของชาวเอเชียได้แห่งหนึ่ง การใช้ชีวิตอยู่กับคนญี่ปุ่นแม้จะเป็นระยะสั้นก็จะเป็นการส่งเสริมความเข้าใจกันระหว่างชนมรรณนิยมประเพณีของทั้งสองประเทศได้บ้าง แต่อาจจะมีปัญหาว่าการไปเห็นญี่ปุ่นเพียงระยะสั้น ๆ อาจจะเห็นญี่ปุ่นแต่ในแง่ผิวเผินจนอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ ความจริงสังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมที่คนต่างชาติเข้าถึงและเข้าใจได้ยาก นอกจากจะต้องใช้เวลานาน ๆ เท่านั้น

ปัญหาอีกอย่างหนึ่งก็อาจจะเป็นเรื่องวิธีการคัดคนไป จะทำอย่างไรจึงจะมีวิธีการคัดเลือกที่เป็นธรรมที่สุด และให้คนระดับธรรมดามีโอกาสได้ไปบ้าง ถ้ามีวิธีการไม่ดีก็จะเป็นการเล่นพวกกัน หรือมีจะนั้นจะเลือกแต่คนที่ไปญี่ปุ่นไปหมด ก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหาเรื่องการสร้างภาพพจน์ของญี่ปุ่นในเมืองไทยในวันข้างหน้า

ปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของโครงการแลกเปลี่ยนเยาวชนก็คือมีแต่เยาวชนจากอาเซียนเท่านั้นที่จะได้รับเชิญให้ไปเยือนญี่ปุ่น แต่ไม่มี

โครงการสนับสนุนให้เด็กญี่ปุ่นมาใช้ชีวิตในอาเซียนบ้าง นี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์แบบทิศทางเดียว กล่าวคือเท่าที่ผ่านมามีญี่ปุ่นพยายามสนับสนุนให้คนชาติอื่นเข้าใจวัฒนธรรมของญี่ปุ่น แต่คนญี่ปุ่นเองกลับมีความรู้เรื่องของคนอื่นน้อยมาก ในปัจจุบันเยาวชนของญี่ปุ่นให้ความสนใจต่อวัฒนธรรมของเอเชียอยู่ในระดับต่ำมาก ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลของญี่ปุ่นพยายามที่จะผูกความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น บทเรียนจากอดีตที่ผ่านมาชี้ให้เห็นแล้วว่า การที่จะเอาแต่เพียงประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยไม่สนใจต่อวัฒนธรรมและความรู้สึกนึกคิดซึ่งกันและกันแล้วก็จะไปไม่รอด ผลที่สุดการต่อต้านญี่ปุ่นก็จะก่อหวอดขึ้นมาอีก ดังนั้นในเรื่องการแลกเปลี่ยนเยาวชนนี้ญี่ปุ่นน่าจะได้สนับสนุนเยาวชนของตนออกมาศึกษาสภาพและใช้ชีวิตในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น สำหรับประเทศไทยก็น่าจะได้ตระหนักถึงความเป็นเอกราชและมีศักดิ์ศรีของตนเอง น่าจะรู้สึกละอายแก่ใจที่จะเป็นฝ่ายรับความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นแต่ฝ่ายเดียว เราควรจะเน้นเรื่องความร่วมมือ มากกว่าการขอรับ “ความช่วยเหลือ” ถ้าเราได้รับความช่วยเหลือก็น่าจะช่วยเหลือเขาเป็นการตอบแทนได้บ้าง เช่น โครงการแลกเปลี่ยนเยาวชนหรือรับนักเรียนนานาชาติมาเรียนในบ้านเรา รัฐบาลไทยน่าจะ

ตั้งงบประมาณที่แน่นอนจำนวนหนึ่งเป็นโครงการระยะยาวที่จะใช้เป็นการใช้จ่ายของเยาวชนต่างชาติตามโครงการแลกเปลี่ยนเยาวชนของเรา เงินจำนวนนี้คงไม่ต้องถึงครึ่งเปอร์เซ็นต์ของงบประมาณแผ่นดิน แต่จะมีผลต่อการสร้างภาพพจน์ของเราในอนาคต อย่างน้อยก็เป็นการประกาศให้ชาวโลกรู้บ้างว่าเมืองไทยก็รู้จัก “การให้” เหมือนกัน ไม่ใช่ “แถมมือรับ” แต่ฝ่ายเดียว และผลทางบวกที่น่าจะได้รับก็คือจะได้เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรม และความรู้พื้นฐานของประเทศเรา อาจทำให้มนุษย์เข้าใจกันมากขึ้นซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการรักษาสันติภาพของโลกในอนาคต

ประเด็นที่น่าคิดอีกอย่างหนึ่งก็คือเรื่องการศึกษาและวิจัย ในระยะสิบกว่าปีมานี้รัฐบาลญี่ปุ่นได้สนับสนุนให้มีการสอนภาษาญี่ปุ่นในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในอาเซียน สำหรับประเทศไทยก็มีการสอนภาษาญี่ปุ่นอยู่หลายสถาบัน โดยทางฝ่ายญี่ปุ่นได้ส่งอาจารย์โดยตรงมาสอนจากประเทศญี่ปุ่น มิฉะนั้นก็จ้างอาจารย์พิเศษจากชาวญี่ปุ่นที่อยู่ในเมืองไทย ตลอดจนความช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์การศึกษา ในปัจจุบันความนิยมเรียนภาษาญี่ปุ่นอยู่ในระดับสูง เพราะผู้ที่เคยเรียนภาษาญี่ปุ่นมาบ้างอาจได้รับคัดเลือกไปศึกษาต่อหรือดูงานในญี่ปุ่น และอาจจะหางานในบริษัทญี่ปุ่นทำได้ด้วย

ความจริงการส่งเสริมให้
เยาวชนไทยรู้ภาษาต่างประเทศ
เช่น ภาษาญี่ปุ่นนี่เป็นสิ่งที่ดี แต่ปัญหา
หลักของการเรียนภาษาญี่ปุ่นก็คือ
ความยากของภาษา เรียนกันเพียง
ไม่กี่ปีเอามาใช้งานไม่ค่อยได้ ถ้าจะ
เอากันให้รู้จริงก็จะต้องใช้เวลากัน
เป็นสิบปี การที่ญี่ปุ่นทุ่มความช่วยเหลือ
ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่น
เช่นนี้ก็ย่อมเป็นประโยชน์แก่ญี่ปุ่น
โดยตรง กล่าวคือเมื่อมีคนไทยภาษาญี่ปุ่น
มากขึ้นก็ย่อมเป็นประโยชน์ใน
การเผยแพร่วัฒนธรรมของญี่ปุ่นและ
เป็นการช่วยเหลือธุรกิจของญี่ปุ่นใน
ประเทศไทยอีกด้วย

ปัญหาที่น่าคิดอีกอย่างหนึ่งก็
คือในปัจจุบัน รัฐบาล สถาบันวิจัย
มูลนิธิและหน่วยงานเอกชนของญี่ปุ่น
ได้ทุ่มเทให้เงินช่วยเหลือแก่นัก
วิชาการของไทยให้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ
สังคมของไทยในด้านต่าง ๆ
ความร่วมมือของญี่ปุ่นประเภทนี้
อาจนำปัญหาหลายอย่างตามมา เริ่ม
ตั้งแต่ว่าญี่ปุ่นหวังอะไรจากงาน
วิจัย เป็นที่น่าสังเกตว่าผลงานวิจัยทุก
สาขาจะถูกนำไปรวบรวมไว้ที่ญี่ปุ่น
ในวันข้างหน้าญี่ปุ่นอาจจะใช้ข้อ
มูลนี้หาประโยชน์ทางการเมืองและ
เศรษฐกิจต่อประเทศไทยก็ได้
ตัวอย่างในสงครามโลกครั้งที่แล้วชี้ให้
เห็นข้อสังเกตนี้ได้เป็นอย่างดี⁽¹⁹⁾

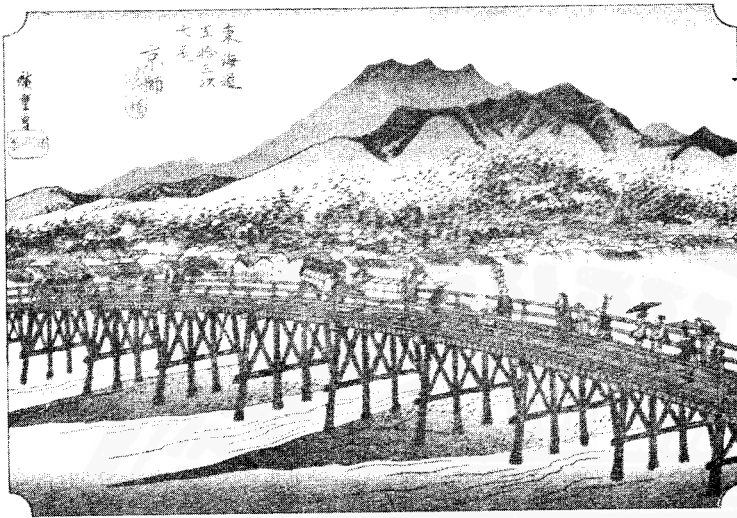
อีกประการหนึ่งนักวิชาการ
ไทยที่ได้รับเงินอุดหนุนจากญี่ปุ่น
บางคนอาจจำเป็นต้องหวังพึ่งญี่ปุ่น
ในระยะยาว จึงไม่กล้าวิพากษ์

วิจารณ์ญี่ปุ่นอย่างตรงไปตรงมาก็ได้
ผลที่สุดจึงสร้างแต่ผลงานที่ทางฝ่าย
ญี่ปุ่นต้องการ จนอาจกลายเป็นการ
ทำประโยชน์ให้แก่ญี่ปุ่นมากกว่า
ประเทศของตนเอง สำหรับสถาบันบาง
แห่งที่ได้รับเงินช่วยเหลือจากญี่ปุ่น
มาศึกษา “เรื่องญี่ปุ่น” นั้นจะสร้าง
ผลงานที่ปราศจากความลำเอียงได้
อย่างไรจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ อีก
ประการหนึ่งความแตกต่างด้านฐานะ
ทางเศรษฐกิจของนักวิชาการที่ได้
รับและไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากญี่ปุ่น
นั้นย่อมจะมีมาก นี่เป็นปัจจัยอีก
อย่างหนึ่งที่สร้างความพินเพื่อนให้
กับวงการวิชาการในบ้านเรา ดังนั้น
ปัญหาเรื่องการสนับสนุนทางด้านการ
วิจัยจากญี่ปุ่น (หรือจากแหล่ง
ภายนอกอื่น ๆ) จึงมีความสลับซับซ้อน
ไม่ควรถามจะมองกันอย่างผิวเผิน

ความจริงการแลกเปลี่ยนทาง
วิชาการนั้นเป็นสิ่งที่ดี ควรแก่
การสนับสนุน แต่ความสัมพันธ์ทาง
วิชาการระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่เป็น

อยู่ในปัจจุบันนี้ค่อนข้างจะเป็นความ
สัมพันธ์แบบทิศทางเดียว กล่าวคือ
ทางฝ่ายนักวิชาการญี่ปุ่นจะพากัน
เข้ามาวิจัยหรือสำรวจความเป็น
ไปของเมืองไทยถ้าทำเองไม่ได้ก็ใช้
เงินจ้างนักวิชาการไทยทำให้ แล้วนำ
เอาข้อมูลไปไว้ที่ญี่ปุ่น สถาบันวิจัย
บางแห่งของญี่ปุ่นมีข้อมูลของเรื่อง
ไทยมากกว่าสถาบันวิจัยของไทย
เสียอีก ญี่ปุ่นต้องการข้อมูลของไทย
ไปทำอะไรนั้นก็ก็เป็นปัญหาที่น่าคิด
อีกประการหนึ่ง ในขณะที่ญี่ปุ่นเขา
เข้ามาศึกษาเรื่องของไทยเรานักวิชาการ
ของไทยที่ศึกษาเรื่องญี่ปุ่นจริง ๆ
นั้นกลับมีน้อยมาก จะมีบ้างก็แต่ใน
รูปการใช้ข้อมูลที่เปิดเผยอยู่แล้ว
จากรายงานของฝรั่งบ้างหรือตัวเลข
ที่เปิดเผยโดยตรงของฝ่ายญี่ปุ่นเป็น
หลัก จะไปหาข้อมูลเบื้องต้นอย่าง
ที่ญี่ปุ่นทำกับเมืองไทยนี้มีน้อยมาก
ดังนั้นสถาบันในไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับ
เรื่องของญี่ปุ่นจึงน่าจะได้ศึกษาญี่ปุ่น
อย่างจริงจังบ้าง ถ้าเป็นไปได้น่าจะ

หาข้อมูลเบื้องต้นด้วยตนเอง การวิจัยเกี่ยวกับไทยและญี่ปุ่นควรจะยึดเป็นหลักการไว้ว่า “เมื่อคนญี่ปุ่นรู้อะไรเกี่ยวกับไทยคนไทยก็ควรจะรู้อสิ่งนั้นเกี่ยวกับญี่ปุ่น” อย่าปล่อยให้เป็นการรู้แต่ฝ่ายเดียวดังที่เป็นอยู่ ความจริงหลักการนี้ควรจะนำมาใช้กับประเทศอื่น ๆ ด้วย

ปัญหาที่น่าจะได้พิจารณากันอย่างจริงจังก็คือเรื่อง “แนวทางการพัฒนาประเทศ” ของเรา การที่ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือหรือความร่วมมือทางเศรษฐกิจเช่นนี้อาจมีอิทธิพลถึงการเลือกทางเดินของประชาชนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือมันอาจจะทำให้คนไทยคิดว่าแนวทางการพัฒนาประเทศนั้นมีแต่วิธีการของญี่ปุ่นอย่างเดียวเท่านั้น จนอาจทำให้คิดว่าถ้าจะทำให้ประเทศของเราเจริญขึ้นมีทางเดียวเท่านั้นคือต้องเอาอย่างญี่ปุ่น ดังเช่นนโยบายการเลียนแบบญี่ปุ่นซึ่งกำลังเป็นที่นิยมกันอยู่ในปัจจุบัน

เช่น นโยบาย “เรียนจากญี่ปุ่น” ของรัฐบาลสิงคโปร์ และนโยบาย “มองตะวันออก” ของมาเลเซีย เป็นต้น

ความจริงญี่ปุ่นก็มีลักษณะหลายอย่างน่าศึกษาเอามาเป็นบทเรียนในการพัฒนาประเทศ เช่น นโยบายการเงิน การคลัง นโยบายทางการเกษตรและการประดิษฐ์ค้นคิดเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นต้น นี่เป็นผลทำให้เศรษฐกิจของประเทศสามารถเจริญทัดเทียมของฝรั่งได้ โดยการใช้เวลาเพียงประมาณหนึ่งร้อยปีเท่านั้น โดยที่ญี่ปุ่นเองแทบไม่มีทรัพยากร ที่จำเป็นแก่การใช้ในการผลิตทางอุตสาหกรรมเลย อย่างน้อยญี่ปุ่นก็พอจะให้บทเรียนแก่ชาวเอเชียอื่น ๆ ได้ว่า “เราทำได้” ทำให้ประเทศในเอเชียอื่น ๆ พอมีความหวังต่ออนาคตที่สดใสอยู่บ้าง

แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจที่รวดเร็วของญี่ปุ่นเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะของญี่ปุ่นเอง

เช่น สภาพภูมิอากาศ ลักษณะประเทศที่เป็นเกาะที่ทำให้ฝนตกสม่ำเสมอเกือบตลอดปีเหมาะแก่การสร้างโครงการชลประทาน ความขยันขันแข็งของประชาชน โครงสร้างการเมืองที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย รัฐบาลมีงบประมาณการทหารต่ำ ฐานเศรษฐกิจที่กว้างขวางเปิดโอกาสที่คนจำนวนมากเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจนโยบายเศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนการทุ่มเทของรัฐบาลและหน่วยงานเอกชนในการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยี จนทำให้ญี่ปุ่นมีขีดความสามารถในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่อยู่ในอันดับนำของโลก

ประเทศที่มีโครงสร้างพื้นฐานแตกต่างจากญี่ปุ่นจะเอาอย่างญี่ปุ่นโดยตรงนั้นเป็นเรื่องยาก เพียงแต่อาจดูแนวทางโดยทั่วไปของวิธีการพัฒนาของญี่ปุ่น แล้วเอามาปรับให้เข้ากับสภาพของตนเอง พยายามใช้เงื่อนไขที่ได้เปรียบของตนเองให้เป็นประโยชน์ และพยายามแก้ไขจุดอ่อนของตนเอง จนสามารถพัฒนาประเทศได้ตามความเหมาะสมแก่ความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่

นอกจากการมองเต็นในด้านบวกประเทศที่กำลังจะเอาอย่างญี่ปุ่นควรจะมองด้านลบบ้างเพื่อจะได้ใช้เป็นบทเรียน ไม่เกิดความผิดพลาดซ้ำ นอกจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษสืบเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว จนทำให้ประชาชนจำนวนหนึ่งได้รับเคราะห์กรรมจาก

สารพิษต่าง ๆ แล้ว ยังมีปัญหารุนแรงอีกอย่างหนึ่งที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่น คือเรื่องค่านิยมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปในทางลบลงเรื่อย ๆ กล่าวคือในสมัยก่อนที่ประเทศยังยากจนอยู่ คนส่วนมากต่างคอยเอาใจกัน สนใจความเป็นไปของบุคคลอื่น ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือต่อกัน ทำให้ความสัมพันธ์ของสังคมเป็นไปด้วยความอบอุ่นด้วยความมีน้ำใจต่อกัน เด็ก ๆ ก็ต้องขยันเรียนหนังสือ ช่วยพ่อแม่ทำงาน จึงไม่ค่อยมีเวลาว่างไปทำในสิ่งที่เสียหายนานัก แต่เมื่อเศรษฐกิจเจริญขึ้น มีสินค้าและบริการให้ประชาชนได้ใช้อย่างทั่วถึงไม่ต้องทำงานหนัก และร่วมมือกันมากอย่างสมัยก่อนก็สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้โดยสะดวก นี่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ค่านิยมของคนส่วนมากเปลี่ยนไป ต่างฝ่ายลด ความสนใจต่อกันลงไปตามที่จะคิดถึงปัญหาของส่วนรวมกลับให้ความสนใจแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าคนญี่ปุ่นให้ความสนใจต่อการเมือง ปัญหาสังคมและความเป็นของโลกน้อยลง นับวันจะยิ่งมีความโดดเด่นในสังคมมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เงินมีบทบาทในสังคมมากขึ้น ความมีน้ำใจก็น้อยลงไปตามลำดับ ผลที่สุดผลักดันก่อให้เกิดปัญหาสังคมที่รุนแรงดังที่ปรากฏอยู่บ่อย ๆ ในระยะหลัง ส่วนเยาวชนก็ถูกบีบบังคับให้เรียนหนังสือเพื่อแข่งขันเข้าโรงเรียน

และมหาวิทยาลัยดี ๆ จึงเป็นการเรียนเพื่อแข่งขันกันมากกว่าเพื่อที่จะหาความรู้ ผลที่สุดจึงทำให้เด็กไม่อยากเรียนอะไรโดยสำนึกที่แท้จริงของตนเมื่อถูกบีบบังคับทางจิตใจเข้ามา ๆ ผลที่สุดก็ระเบิดออกมาในรูปต่าง ๆ เช่น ทบตีพ่อแม่ และครู เป็นต้น เด็ก ๆ ไม่ต้องช่วยพ่อแม่ทำงานเหมือนเมื่อก่อนจึงมีเวลาไปทำในสิ่งที่เสียหายนานักยิ่งขึ้น คดีเยาวชนจึงมีเพิ่มขึ้นทุกปี

ปัญหาสังคมเช่นนี้เกิดจากความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะจิตใจของมนุษย์ เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้คนมีเวลาว่างมากขึ้น ไม่ต้องใช้เวลาทำงานมากเหมือนเมื่อก่อน ปัญหาเมื่อว่ามนุษย์จะเอาเวลาที่ว่างขึ้นนั้นไปทำในสิ่งที่เป็นการสร้างสรรค์ได้อย่างไร

ประเทศไทยก็กำลังพัฒนาตามญี่ปุ่นขึ้นมาเรื่อย ๆ ถ้าไม่มองผลในทางด้านลบ ของแนวทางพัฒนาแบบญี่ปุ่นบ้างแล้ว เมืองไทยก็อาจจะหลีกเลี่ยงปัญหาแบบที่สังคมญี่ปุ่นกำลังประสบอยู่ในปัจจุบันไปไม่ได้ น่าจะได้มีการศึกษากันอย่างจริงจัง ถ้าได้ผลสรุปว่าแนวทางพัฒนาแบบญี่ปุ่นไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาในด้านความสัมพันธ์ของมนุษย์แล้วก็จำเป็นต้องแสวงหาแนวทางเดินใหม่

เมื่อย้อนหลังมาดูเส้นทางการพัฒนาประเทศไทยในระยะที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า ทั้ง ๆ ที่อัตราใน

การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 5 ต่อปี แต่ความเจริญส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองหลวง ในทางตรงข้ามเกษตรกรรมซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศในชนบทกลับมีฐานะเลวลงโดยการเปรียบเทียบ ทำให้ชาวชนบทจำนวนมากน้อยอยู่ในท้องถิ่นของตนเองไม่ได้^(๒๐) จึงต้องออกมาหางานทำในเมือง

เป็นสาเหตุ สำคัญที่ทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในแหล่งสลัมเพิ่มขึ้นและสตรีที่ประกอบอาชีพในทางเรีงรมย์ต่าง ๆ ก็มีมากขึ้น คนไทยจำนวนมากน้อยต้องออกไปขายแรงงานในต่างประเทศ นี่เป็นสิ่งที่ขัดแย้งที่เห็นชัดอย่างหนึ่งของการพัฒนาที่ไร้สัดส่วนและความเจริญที่เกิดจากการเสียสละของคนส่วนมาก

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทการค้าตลอดจนธนาคารใหญ่ ๆ (รวมทั้งการลงทุนจากญี่ปุ่นด้วย) ตั้งอยู่ในเมืองหลวง ส่วนในชนบทของภูมิภาคน้อยมาก คนในชนบทจึงไม่มีงานอย่างอื่นนอกจากงานทางด้านเกษตรซึ่งให้ผลตอบแทนต่ำ ในขณะที่ค่าครองชีพและปัจจัยที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตรก็สูงขึ้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่แท้จริงทางด้านการเกษตรน้อยลงไป ในปัจจุบันเกษตรกรต้องพึ่งรายได้นอกการเกษตรในการดำเนินชีวิตในชนบทสูงขึ้นเรื่อย ๆ แต่รายได้เช่นนี้ไม่มากพอที่จะดึงดูดให้อยู่ในชนบทดังนั้นมีผู้อพยพออกจาก

หมู่บ้านของคนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นที่ประสบภัยทางธรรมชาติ

ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยซึ่งรัฐบาลไทยจำเป็นต้องทุ่มเทหาทางแก้ไขอย่างจริงจัง เช่น เพิ่มงบประมาณในการพัฒนาชนบท ซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาลดงบประมาณในด้านอื่น เช่น การป้องกันประเทศลงบ้าง นอกจากนั้นยังน่าจะพิจารณาการจัดตั้งแหล่งอุตสาหกรรมให้แพร่หลายไปทั่วประเทศเพื่อที่คนจะได้มีงานทำโดยสม่ำเสมอ ในการที่

จะช่วยเกษตรกรนั้นจำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างทางการตลาดให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมแก่เกษตรกร ควรที่จะได้ศึกษาวิธีการสหกรณ์จากญี่ปุ่นอย่างจริงจัง เพราะของเขาทำได้ดีมาก

ในการวิเคราะห์ในขั้นสุดท้ายคนไทยเราน่าจะได้ตระหนักว่าเมืองไทยเป็นประเทศ "เอกราช" และมีศักดิ์ศรีไม่น้อยไปกว่าประเทศอื่น ไม่ควรที่จะคอย "แบมือรับ" ในสิ่งที่คนอื่นเขา "ให้" นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือในแง่มนุษยธรรมหรือความรู้พื้นฐานเท่านั้น แต่การขอ

ความช่วยเหลือที่เป็นทางการในระยะเวลานานติดต่อกันนั้นควรที่จะตัดเสีย นอกจากจะทำให้เราเสียเกียรติแล้วยังเป็นการทำให้เราต้องคิดพึ่งพาอยู่เรื่อยไป ไม่มีวันเป็นตัวของตัวเอง ความจริงเมืองไทยเราก็คมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านการกินอยู่ หนึ่ง ๆ ส่งอาหารชนิดต่าง ๆ ไปขายเมืองนอกไม่ต่ำกว่าปีละ ๑๐ ล้านตัน เพียงแต่ขอให้แก้ปัญหาในการแบ่งปันกันได้เท่านั้น ประชาชนทั่วไปก็จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่เดือดร้อนเกินไปนัก ในสถานการณ์นี้เราอาจจะยากจนเพราะไม่มีรถยนต์ใช้ หรือไม่มีโทรทัศน์สีดู แต่ถ้าเราพยายามพัฒนาเงินทุนและเทคโนโลยีของเราเองในวันหนึ่งข้างหน้าเราก็จะมีสิ่งเหล่านี้ใช้ได้เอง โดยไม่ต้องพึ่งความช่วยเหลือจากใคร เมื่อเราไม่ขอความช่วยเหลือจากใครก็ไม่มีใครเขามาทวงบุญคุณจากเราได้ ไม่มีใครสูงใครต่ำ ความเป็นเพื่อนที่แท้จริงก็จะเกิดขึ้นได้ ความเสมอภาคในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมก็จะมีมากขึ้น

อย่างไรก็ตามความร่วมมือกัน โดยต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ที่ทัดเทียมกันเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นในอนาคตความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงควรเน้น "การขยายความร่วมมือ" แต่ "ลดความช่วยเหลือ"

เชิงอรรถ

๑. ขุนวิจิตรมาตรา, ประวัติการค้าของไทย (กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, ๒๕๑๖), หน้า ๕๕
๒. สอาด ชมะสุนทร เมื่อญี่ปุ่นบุกเมืองนคร (กรุงเทพฯ : สักดิโสภาคการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๒๑๑ - ๒๑๕
๓. ญี่ปุ่น กระทรวงพาณิชย์และอุตสาหกรรม, เกโซเคียวเรียวกุโนะเคนโจโคะมงไคเตง (สภาพของความร่วมมือทางเศรษฐกิจและจุดที่เป็นปัญหา) (โตเกียว, ๑๙๘๒), หน้า ๓๗๓ - ๓๗๕
๔. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖
๕. คำนำจากเกโซเคียวเรียวกุโนะเคนโจโคะมงไคเตง, หน้า ๔๖
๖. การเดินทางมาประท้วงของนักศึกษาไทยและประเทศอื่น ๆ ในเอเชียต่อการเยือนของนายทะนะกะของญี่ปุ่นในต้นปี ๒๕๑๗ โดยส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อการปรับปรุงภาพพจน์ของญี่ปุ่นในภูมิภาคนี้ในช่วงหลังปี ๒๕๑๗
๗. โทรทัศน์ของสถานีโตเกียว (ช่อง ๑๒) ได้จัดรายการพิเศษเกี่ยวกับอาเซียนเมื่อผู้สื่อข่าวไปสัมภาษณ์ประชาชนในท้องถิ่นว่ามีความรู้สึกต่ออาเซียนอย่างไร ผู้ตอบจำนวนไม่น้อยกล่าวว่า “เป็นภูมิภาคที่ต้องพึ่งความช่วยเหลือจากญี่ปุ่น” รายการวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๒๖
๘. เมื่อคราวการเลือกตั้งวุฒิสภาในวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๒๖ นี้ นายกนกภาโชนได้กล่าวปราศรัยในการหาเสียงว่าญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่มีกำลังวังชาจนสามารถทุ่มเทเงินช่วยเหลือประเทศในโลกที่สามได้มากที่สุดในโลก
๙. ดูรายละเอียดความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อประเทศไทยในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน (๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖)
๑๐. เกโซเคียวเรียวกุโนะเคนโจโคะมงไคเตง, หน้า ๔๗
๑๑. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๓
๑๒. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๔
๑๓. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๕
๑๔. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๕ - ๓๗๖
๑๕. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๐
๑๖. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๑
๑๗. มติชน รายวัน (๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖)
๑๘. หนังสือพิมพ์ ไมนิจิมบุน (๒๑ มิถุนายน ๒๕๒๖)
๑๙. ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้อาศัยชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยในฐานะช่างทำฟัน พนักงานถ่ายรูป พ่อค้าแร่ และช่างทำทางของบริษัทเป็นผู้หาข่าวทางการทหารและเข้าร่วมกับกองทัพญี่ปุ่นในการบุกยึดครองประเทศไทย จาก พ.อ.อาด ชมะสุนทร เมื่อญี่ปุ่นบุกเมืองนคร อ้างแล้ว, หน้า ๑๕ - ๒๓
๒๐. จากการสำรวจของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกียวโตพบว่าเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ชาวนาในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอบว่าหมู่บ้านขาดความเจริญ แต่มีผู้ที่พอใจในความเป็นอยู่ถึงร้อยละ ๘๐ แต่ในอีก ๑๕ ปี ให้หลังชาวนาในหมู่บ้านเดียวกันนี้ตอบว่ามีความเจริญมากขึ้น แต่ผู้ที่ตอบว่าไม่พอใจในความเป็นอยู่มีถึงร้อยละ ๘๐ ข้อมูลดังกล่าวเสนอโดยรายการสารคดีของโทรทัศน์ NHK เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๔